

УДК 331.1

*Васильців Т. Г.,
tgvas77@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-2889-6924, Researcher ID: I-3835-2017,
д.е.н., проф., професор кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового
бізнесу, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів*

*Мульська О. П.,
oliochka.mulska@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1666-3971,
Researcher ID: ABA-7203-2020,
д.е.н., старший дослідник, старший науковий співробітник відділу проблем соціально-гуманітарного
розвитку регіонів, ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України”,
м. Львів*

*Луцак Р. Л.,
economist_555@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1830-1800,
Researcher ID: I-2980-2017,
д.е.н., проф., професор кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів*

*Бідак В. Я.,
vbidak1@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0392-6901,
к.е.н., старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу проблем
соціально-гуманітарного розвитку регіонів, ДУ “Інститут регіональних досліджень імені
М. І. Долишнього НАН України”, м. Львів*

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ (ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ ВРАЗЛИВОСТІ НАСЕЛЕННЯ): ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

***Анотація.** У дослідженні обґрунтовано актуальність значущих завдань проактивної політики упередження та усунення проблем соціальної вразливості населення в Україні та за кордоном в умовах російсько-української війни, реалізація якої дозволить зберегти людський капітал країни як умови існування нації і ресурсного забезпечення подальшого відновлення економіки, соціальної системи і їх людського потенціалу. Наголошено, що подолання проблем соціальної вразливості населення в середовищі війни дозволить покращити і пришвидшити процеси європейської інтеграції включно з мотивацією європейців до інклюзії України, для якої характерний потужний інтелектуально-кадровий ресурс та людський потенціал, здатний стабілізувати низку системних демографічно-міграційних та працересурсних проблем. Виділено значну актуальність в Україні розроблення комплексної методики дослідження соціальної вразливості населення, а особливо враховуючи тенденції російсько-української війни. Проведено дослідження новітніх викликів та загроз, які сформувалися унаслідок російської агресії та призвели до порушення стійкості соціально-економічної системи України. Сформуовано висновки про ймовірність значних кон'юнктурних зрушень, галузевих дисбалансів і регіональних диспропорцій у контексті намічених та нових очікуваних тенденцій впливу війни на соціальну вразливість населення та загострення проблеми збереження й ефективного використання людського капіталу країни. Наголошено, що окремими аспектами соціальної вразливості в умовах війни стали безробіття та втрата доходів значної частини населення України і загострення нерівності за доходами; неконтрольоване поширення міграції бізнесу до окремих її регіонів і з України до країн ЄС, а також неоптимальна структура організаційно-економічних механізмів підтримки релокованого та місцевого бізнесу. Накреслено підходи щодо конструювання інструментарію політики зниження соціальної вразливості населення та збереження людського капіталу України в системі забезпечення підтримки євроінтеграційних прагнень країни в умовах війни.*

Ключові слова: людський капітал, війна, соціальна вразливість, бідність, міграція, вимушено переміщені особи, безробіття, Україна, євроінтеграція.

Vasylytsiv T. G.,

tgvas77@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-2889-6924, ResearcherID: I-3835-2017,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Finance, Economic Security, Banking and Insurance Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Mulska O. P.,

oliochka.mulska@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1666-3971,

ResearcherID: ABA-7203-2020,

Doctor of Economics, Senior Researcher, Senior Researcher of the Department of Social and Humanitarian Development of the Regions, SE «Marian Dolishniy Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine», Lviv

Lupak R. L.,

economist_555@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1830-1800,

ResearcherID: I-2980-2017,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Bidak V. Ya.,

vbidak1@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0392-6901,

Ph.D., Senior Researcher, Senior Researcher of the Department of Social and Humanitarian Development of the Regions, SE «Marian Dolishniy Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine», Lviv

PRESERVATION OF UKRAINE'S HUMAN CAPITAL IN CONDITIONS OF WAR (FACTOR OF SOCIAL VULNERABILITY OF THE POPULATION): STATEMENT OF THE PROBLEM

Abstract. The study substantiates the relevance of important tasks of proactive policy of prevention and elimination of social vulnerability in Ukraine and abroad in the conditions of Russian-Ukrainian war, the implementation of which will preserve human capital as a prerequisite for the nation's existence and resources for further economic recovery, social system and human potential. It was emphasized that overcoming the problems of social vulnerability of the population during the war will improve and accelerate the process of European integration, including motivating Europeans to include Ukraine, which is characterized by strong intellectual and human resources and human potential capable of stabilizing a number of systemic demographic and labor problems. The authors identify the tasks of developing a comprehensive methodology for studying the social vulnerability of the population in terms of preserving human capital, analysis of the current state and trends of social vulnerability of the population of Ukraine, which highlights the need to monitor the state and structure of human resources including in the form of intensification of migration processes, study of the most acute needs of refugees, their interests and intentions and further development of effective mechanisms for their return. The approaches to developing the policy tools for reducing the social vulnerability of the population and preserving the human capital of Ukraine in the system of ensuring the support of the European integration aspirations of the country in the conditions of war are outlined. It is shown that the loss of human capital of Ukraine is largely due to exacerbation of existing and intensification of new systemic features of social vulnerability as a characteristic measure of the problem of self-satisfaction and implementation of population rights due to limited resources or particularly difficult social conditions. Based on the analysis of the labor market of the Carpathian region of Ukraine and identifying a set of local risks and threats, among which the key is the distortion of regional labor markets, weakening the human resources of the regions through «leaking» of intellectual resources, increasing the burden on social infrastructure.

Key words: human capital, war, social vulnerability, poverty, migration, internally displaced persons, unemployment, Ukraine, European integration.

JEL Classification: JEL, F02, J18, J48

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-67-06>

Постановка проблеми. Повномасштабна війна РФ проти України призвела до критично значущого і негативного впливу на людський капітал країни,

адже спричинила масові вимушені переміщення населення як всередині держави, так і за кордон, руйнування соціальної та бізнес-інфраструктури,

дестабілізацію ринків праці і зайнятості, що об'єктивно розвинуло цілу низку соціально-гуманітарних проблем рівня національної безпеки. Не менш загрозливі наслідки війни пов'язані з внутрішньою вимушеною міграцією, яка охопила майже 20 % населення України. Незважаючи на складність реалізації політики соціального захисту в умовах війни, обов'язком держави є підтримка внутрішньо переміщених осіб із недопущенням гуманітарної катастрофи, підвищення соціальної напруги і акумуляції ризиків та загроз мілітарної, політичної, економічної, правової, демографічної природи [1, с. 110-111], а також і дестабілізації соціально-економічної ситуації приймаючих територій, соціальної безпеки, як стану захищеності життєво важливих інтересів соціуму, що забезпечується шляхом включення сукупності організаційно-економічних, політико-правових, етико-культурних та інших механізмів [2, с. 52-69]. Хоча здійснити точну оцінку людських втрат, спричинених військовими діями, поки що неможливо, однак вже зараз очевидно, що разом із міграційними втратами вони призведуть до масштабної демографічної кризи, яка закономірно ставить під загрозу соціальний та економічний розвиток держави, її існування назагал. Натомість лише для відбудови знищених міст, відновлення зруйнованої війною інфраструктури і забезпечення відновлення економічного зростання країна потребуватиме значного людського потенціалу, у тому числі усіх своїх громадян, які рятувалися за кордоном.

Втрати людського капіталу України в умовах війни значною мірою обумовлені загостренням наявних та активізацією нових системних вад соціальної вразливості населення в Україні як характеристики оцінки розвитку проблеми самостійного задоволення потреб і реалізації прав населення унаслідок обмеженості ресурсів або потрапляння до особливо складних соціальних умов. Відтак соціальна вразливість слугує індикатором поточного стану та потенційних наслідків розвитку системної соціальної кризи, а через це – чинником “вимивання” людського ресурсу та погіршення його якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальну концептуальну платформу та принципальні положення соціальної вразливості населення закладено і розвинуто зарубіжними дослідниками В. Аджером, Дж. Алвангом, К. Бохлем, С. Бартоном, Б. Віснером та ін.

Окремі теоретико-методичні засади її прояву в національному вимірі, зокрема через призму збереження людського капіталу, достатньо комплексно представлені у працях В. Геєця, В. Куценко, Е. Лібанової, О. Макарової, В. Мандибури, О. Новікової, У. Садової, Б. Данилишина, А. Колода, А. Мокія, В. Скуратівського та ін.

Однак окремої уваги потребують дослідження новітніх викликів та загроз, які стали формуватися унаслідок вибуху розгорнутої російсько-української війни у фокусі різкої активізації чинника соціальної вразливості населення та продовжують небезпечно відображатися на порушенні стійкості соціально-економічної системи країни.

Постановка завдання. Метою статті є введення в проблему ідентифікації негативних тенденцій та викликів соціальної вразливості населення, які призводять до втрати людського капіталу України в умовах війни та пришвидшення процесів євроінтеграції країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна активізувала євроінтеграційні прагнення України і цей вектор безальтернативний. Україна – цивілізована європейська країна, що функціонує на засадах демократії, верховенства права, економічної свободи та інституційної спроможності. Відтак її місце в ЄС, а не в системі автократії. Однак погіршення людського капіталу країни у підсумку високого рівня соціальної вразливості населення як прямого наслідку війни може стати чинником не лише ускладнення повоєнного відновлення, але й дивергенції соціально-економічної системи України та ЄС – природної умови об'єднання. Зазначене актуалізує завдання проактивної політики упередження та усунення проблем соціальної вразливості українців за кордоном та в Україні, що дозволить зберегти людський капітал країни як умови існування нації і ресурсного забезпечення подальшого відновлення економіки, соціальної системи і їх людського потенціалу.

Збереження та розвиток людського капіталу та людського потенціалу України – актуальне завдання й безпосередньо для Європейського Союзу, розширення якого базується на цінностях свободи, демократії, поваги до прав людини та фундаментальних свобод, а також передбачає умови функціонування ринкової економіки та її належного ринкового, зокрема кадрового, забезпечення. Саме тому подолання проблем соціальної вразливості населення України в середовищі війни дозволить покращити і пришвидшити процеси європейської інтеграції включно з мотивацією європейців до інклюзії України, для якої зазвичай традиційно характерний потужний інтелектуально-кадровий ресурс та людський потенціал, здатний стабілізувати низку системних демографічно-міграційних та працересурсних проблем нинішньої Європи.

Проактивна політика протидії соціальній вразливості населення у фокусі досягнення балансової рівноваги стійкості і вразливості соціально-економічної системи [3; 4] щодо збереження людського капіталу України вже зараз дозволить запобігти значно більшим фінансово-ресурсним витратам Європи і всього світу на його відновлення за переходу граничних меж соціальної небезпеки та повної втрати все ще існуючих можливостей. Це актуалізує необхідність проведення моніторингу стану і структури людських ресурсів, соціальної вразливості населення та наслідків її прояву, в т. ч. у вигляді активізації міграційних процесів, вивчення найбільш гострих потреб біженців, їх інтересів та намірів і в подальшому розробки ефективних механізмів їх повернення.

Проблема високої соціальної вразливості була характерна для України й у довоєнний час і головно характеризувалася поглибленням дивергенції регіонального розвитку і відставанням від сусідніх

європейських країн за ключовими соціальними та економічними параметрами, зростанням зовнішньої міграційної активності населення, посиленням соціального напруження внаслідок “вимивання” людського ресурсу (особливо учнівської і студентської молоді, висококваліфікованих працівників та робітничих кадрів), розбалансування регіональних ринків праці й інших деструктивних впливів.

Таким чином, в Україні актуалізувалося завдання розробки комплексної методики дослідження соціальної вразливості населення в умовах збереження людського капіталу, здійснення аналізу сучасного стану та тенденцій поширення соціальної вразливості населення України, складання форсайту розвитку соціальної сфери України в умовах російсько-української війни, а також обґрунтування інструментарію політики зниження соціальної вразливості населення та збереження людського капіталу України в системі забезпечення підтримки євроінтеграційних прагнень України в загрозованих умовах.

Окремої уваги набувають також дослідження новітніх викликів та загроз, які сформувалися унаслідок російської агресії та призвели до порушення стійкості соціально-економічної системи країни, припинення чи істотного погіршення ефективності виробничо-господарської діяльності, зниження конкурентоспроможності підприємств та економічного комплексу країни в цілому [5, с. 33-45]. Забезпечення соціально-економічної стабілізації є фундаментальною передумовою не лише гарантування належної якості життя населення в умовах війни, але й мінімізації конфліктного середовища в суспільстві, зниження соціальної напруги і вирівнювання проблем вразливості, зростання рівня задоволеності інтересів громадян.

Нова хвиля вимушеної української міграції, зумовлена повномасштабними збройними діями РФ проти України, суттєво вплинула на функціонування ринків праці та сфери зайнятості. Відтак у межах державної політики подолання ризиків, викликів і загроз, зумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками щодо населення країни, використання проактивних або реактивних стратегій політики управління ризиками вразливості (зменшення вразливості чи захисту вразливих верств) необхідно врахувати особливості загроз соціальній вразливості [6, с. 105-107; 7, с. 72-78], зокрема щодо зростання безробіття, погіршення матеріального стану населення та зниження його купівельної спроможності, звуження внутрішнього ринку; посилення навантаження на соціальну інфраструктуру у зв'язку з необхідністю соціальної підтримки незайнятих внутрішньо переміщених осіб; зростання навантаження на внутрішній ринок праці та загострення конкуренції за робочі місця у приймаючих регіонах; послаблення кадрового ресурсу суб'єктів господарювання та виникнення дефіциту окремих фахівців; наявності тенденції до подальшої релокації бізнесу та міграції висококваліфікованих фахівців з України за кордон.

Потрібно врахувати, що намічені та нові очікувані тенденції впливу війни на соціальну вразливість населення та загострення проблеми збереження й ефективного використання людського капіталу країни призведуть до значних кон'юнктурних зрушень, галузевих дисбалансів і регіональних диспропорцій, врегулювання яких потребуватиме комплексної програми дій. Відповідно, планується розробка методичних рекомендацій з моніторингу й аналізу проблем соціальної вразливості населення як назагал, так і в аспектах якості особистого (бідність, доходи/витрати, забезпеченість охороною здоров'я, житлом), сімейного, трудового (зайнятість, умови праці, безробіття, соціально-трудова відносина) та суспільного життя (соціальний захист, соціальна інфраструктура, економічний розвиток) життя для обґрунтування якісних і ефективних рішень у системі державної політики збереження й раціонального використання людського капіталу України та її регіонів.

Окремими аспектами соціальної вразливості в умовах війни стали безробіття та втрата доходів значної частини населення України і загострення нерівності за доходами, котра загалом має безліч проявів, так або інакше пов'язаних із правами людини, бідністю та рівнем життя. Зрозуміло, що найбільше проявляється нерівність за статками та/або доходами, зокрема у часі воєнного лихоліття [8, с. 145]. За даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України станом на 24.05.2022 р. в оновлений перелік територіальних громад, розташованих у районах проведення воєнних (бойових) дій, або які перебувають у тимчасовій окупації, в оточенні, ввійшли 8 областей. Це територіальні громади Дніпропетровської (6 громад), Донецької (66 громад), Запорізької (61 громада), Луганської (37 громад), Миколаївської (22 громади), Харківської (51 громада), Херсонської (49 громад) та Сумської (8 громад) областей. Тобто всі ВПО, які перемістилися з цих громад, гарантовано отримують грошову допомогу від держави.

Зазначений перелік формується за погодженням Міноборони на підставі пропозицій відповідних обласних та Київської міської військових адміністрацій, спираючись на три ключові критерії визначення територій. Це території, що є тимчасово окупованими; території, що перебувають в оточенні (блокуванні); території, на яких тривають активні бойові дії [9].

За повідомленням Міністерства фінансів України, щомісячні видатки держави в період війни перевищують 200 млрд грн, лівова частка коштів спрямовується на армію та військові потреби, тоді як за рахунок податків бюджет отримує 54-56 млрд грн, при цьому зазначається, що військовий бюджет становить три чверті всього бюджету України, тож і видатки здійснюються приблизно в такому ж обсязі. Так, у квітні видатки держбюджету становили 206 млрд грн, із яких виплати на внутрішньо переміщених осіб та продовольчі програми сягали близько 14-15 млрд грн.

За поясненням міністра цього року у травні видатки зростуть приблизно на 16-17 млрд грн. Якщо говорити про видатки на соцзахист, у середньому це 34 млрд грн, на освіту та медицину – 31 млрд грн, зарплата у бюджетній сфері – 5 млрд грн.

На даний час за рахунок секвестрування Уряд скоротив видатки держбюджету на 180 млрд грн: майже повністю скорочено капітальні видатки – 72 млрд грн, зменшено оплату праці працівників бюджетних установ на 20 млрд грн, видатки на соцзахист – на 22 млрд грн, інші видатки – на 40 млрд грн. Отже, стан бюджету України по витратних статтях досяг критичної межі.

Говорячи про можливі видатки на відновлення, мова може йти лише про критичну інфраструктуру деокупованих територій. На думку міністра, можливість підтримки бізнесу у бюджеті за рахунок держави, крім створення умов для пільгового кредитування, наразі відсутні [10].

З іншого боку, суттєвим з позиції впливу на стабільність соціально-економічної системи країни є неконтрольоване поширення міграції бізнесу до окремих її регіонів і з України до країн ЄС, а також неоптимальна структура організаційно-економічних механізмів підтримки релокованого та місцевого бізнесу в умовах війни. Активізація процесів міграції бізнесу, наприклад до областей Карпатського регіону, обумовлена об'єктивними причинами невизначеного терміну закінчення війни, послабленням економічної безпеки країни загалом і тих регіонів, де ведуться активні бойові дії, пошкодженням логістичних ланцюгів і відсутністю економічних можливостей функціонування і розвитку підприємницького сектору. Процеси внутрішньої і зовнішньої міграції бізнесу породжують загрози для економічної системи країни та регіональних економік, внутрішнього споживчого ринку, а також суб'єктів господарювання.

Для підтримки та нівелювання загроз міграції підприємств до областей Карпатського регіону України необхідно сформувати і реалізувати відповідний організаційно-фінансово-економічний механізм. Інструментами та засобами нівелювання загроз для релокованого бізнесу та мінімізації ризиків посилення дестабілізації соціально-економічної системи областей регіону є: імплементація мобілізаційно-партнерської моделі ведення бізнесу, фінансово-організаційна допомога експортно-орієнтованим бізнесам, надання дозволу закордонним юридичним та фізичним особам інвестувати у воєнні облігації, цифровізація бізнес-процесів та ін. (режим гібернації); спрощення процедури отримання бюджетної підтримки релокованого бізнесу, надання різних форм і видів допомоги релокованим підприємствам, зменшення вартості або відтермінування оплати за оренду складських приміщень для релокованого бізнесу, створення промислових кластерів у регіоні та ін. (режим міграції бізнесу); алокація та ефективне використання в Україні сучасних прогресивних бізнес-технологій, інновацій, об'єктів інтелектуальної власності; розвиток практик співпраці суб'єктів малого і великого релокованого бізнесу за

кордоном, залучення української діаспори до організаційно-фінансової допомоги релокованого бізнесу (режим евакуації бізнесу) та ін.

Функціонування ринку праці областей Карпатського регіону України в умовах війни супроводжується активізацією цілого комплексу ризиків і загроз, з-поміж яких ключовими є деформування кон'юнктурних характеристик регіональних ринків праці, послаблення кадрового потенціалу областей через “вимивання” інтелектуальних ресурсів, посилення навантаження на соціальну інфраструктуру тощо.

З метою стабілізації внутрішнього ринку праці в умовах війни регіональним органам влади слід реалізувати низку заходів, орієнтованих на забезпечення зростання мобільності робочої сили, навчання найбільш конкурентним професіям внутрішньо переміщених осіб, запуск механізмів реверсної трудової міграції, виділення внутрішньо переміщеним особам житла на території сільських поселень, у малих містах, використання потенціалу бізнесу, який релокалізується, відкриття нових індустріальних парків з метою алокації нових бізнесів та зростання масштабів діяльності вже переміщених виробництв, активізації діяльності центрів підтримки підприємництва, надання консалтингової підтримки підприємницьких ініціатив внутрішньо переміщених осіб, започаткування ними власних приватних бізнесів, створення суб'єктів малого бізнесу, підтримку закладів вищої і професійної освіти, що забезпечують підготовку фахівців, потреба на які зростає у повоєнний час.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Повномасштабна війна в Україні призвела до негативного впливу на людський капітал країни, адже спричинила масові вимушені переміщення населення як всередині держави, так і за кордон, руйнування соціальної та бізнес-інфраструктури, дестабілізацію ринків праці і зайнятості, що об'єктивно розвинуло цілу низку соціально-гуманітарних проблем рівня національної безпеки. Втрати людського капіталу України в умовах війни значною мірою обумовлені загостренням системних вад соціальної вразливості населення, зокрема в аспектах забезпеченості житлом, доходів та витрат, можливості працевлаштування. Війна активізувала євроінтеграційні прагнення України і цей вектор безальтернативний. Однак погіршення людського капіталу країни у підсумку високого рівня соціальної вразливості населення як прямого наслідку війни може стати чинником ускладнення і повоєнного відновлення і євроінтеграції країни.

Актуалізувалося завдання формування та реалізації заходів проактивної політики зниження соціальної вразливості населення України в умовах війни. Передусім слід реалізувати заходи, спрямовані на забезпечення населення соціальним житлом, дотримання прав громадян України за кордоном та стимулювання повернення їх на батьківщину, збереження структурних пропорцій функціонування ринку праці і забезпечення населення зайнятістю, врегулювання конфліктних ситуацій та

соціально-побутових проблем внутрішніх вимушено переміщених осіб.

Подальші наукові пошуки у цій сфері стосуються формування методики аналізування соціальної вразливості населення в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цікановська Н. А. Інтерпретація понять “викилик”, “небезпека”, “загроза” та “ризик” у теорії фінансової безпеки. *Фінансовий простір*. 2013. № 3 (11). С. 110-114.

2. Садова У. Я. Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження і перспективи розвитку : монографія. Львів : ІРД НАН України. 2005. 408 с.

3. Alwang J., Jorgensen S., Siegel P. Vulnerability as Viewed from Different Disciplines. *SP Discussion Paper*. 2001. № 0115. P. 102-108.

4. Burton C., Tate E., Rufat S. Social Vulnerability: Conceptual Foundations and Geospatial Modeling. In book : Vulnerability and Resilience to Natural Hazards : Cambridge University Press, 2018. P. 53-81.

5. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Волошин В. І. Стратегічні імперативи державної політики протидії гібридним загрозам і забезпечення економічної безпеки України. *Економіка України*. 2021. № 2. С. 32-51.

6. Макарова О. В. Пріоритети політики зниження соціальної вразливості. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 2 (30). С. 102–111.

7. Lupak R., Mizyuk B., Zaychenko V., Kunytska-Iliash M., Vasylytsiv T. Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. № 8(1). P. 70-88.

8. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу : монографія. Умань : Видавець “Сочінський М. М.”, 2020. 456 с.

9. Оновлено актуальний перелік громад у районах бойових дій, на ТОТ та тих, що в оточенні. URL : https://minre.gov.ua/news/onovleno-aktualnyy-perelik-gromad-u-rayonah-boyovyh-diy-na-tot-ta-tyh-shcho-v-otochenni-0_2

10. Військовий бюджет становить три чверті бюджету України. URL : <https://day.kyiv.ua/uk/news/010622-viyskovyy-byudzhets-stanovyt-try-chverti-byudzhetu-ukrayiny-golova-minfinu>.

REFERENCES

1. Cikanovsjka, N. A. (2013), Interpretacija ponjatj “vyklyk”, “nebezpeka”, “zagroza” ta “ryzyk” u teoriji finansovoji bezpeky, *Finansovyyj prostir*, № 3(11), s. 110-114.

2. Sadova, U. Ja. (2005), Socialjna polityka v Ukrajinі: reghionaljni doslidzhennja i perspektyvy rozvytku : monohrafija, Lviv, 408 s.

3. Alwang, J., Jorgensen, S., and Siegel, P. (2001), Vulnerability as Viewed from Different Disciplines, *SP Discussion Paper*, № 0115, s. 102-108.

4. Burton, C., Tate, E., and Rufat, S. (2018), Social Vulnerability: Conceptual Foundations and Geospatial Modeling, In book: Vulnerability and Resilience to Natural Hazards, Cambridge University Press, s. 53-81.

5. Vasylytsiv, T. H., Lupak, R. L., and Voloshyn, V. I. (2021), Stratehichni imperatyvy derzhavnoyi polityky protydyi hibrydnyh zahrozam i zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny, *Ekonomika Ukrayiny*, № 2, s. 32-51.

6. Makarova, O. V. (2017), Priorytety polityky znyzhennja socialjnoyi vrazlyvosti, *Demoghrafija ta socialjna ekonomika*, № 2(30), s. 102-111.

7. Lupak, R., Mizyuk, B., Zaychenko, V., Kunytska-Iliash, M., and Vasylytsiv, T. (2022), Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy, *Agricultural and Resource Economics*, № 8(1), s. 70-88.

8. Libanova, E. M. (2020), Bidnistj naselennja Ukrayiny: metodologhija, metodyka ta praktyka analizur : monohrafija, Umanj, 456 s.

9. Onovleno aktual'nyj perelik hromad u rajonakh bojovykh dij, na TOT ta tykh, scho v otochenni, available at : <https://minre.gov.ua/news/onovleno-aktualnyy-perelik-gromad-u-rayonah-boyovyh-diy-na-tot-ta-tyh-shcho-v-otochenni-0>.

10. Vijs'kovyj biudzhets stanovyt' try chverti biudzhetu Ukrainy, available at : <https://day.kyiv.ua/uk/news/010622-viyskovyy-byudzhets-stanovyt-try-chverti-byudzhetu-ukrayiny-golova-minfinu>.

Стаття надійшла до редакції 19 травня 2022 року